

Verslag expertmeeting Dorpen onder druk op 11 januari 2018

Plaats: Gemeentehuis Voorst te Twello

Experts

De heer Hendrix – Plattelandsontwikkeling/HX

De heer Hovens – Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling en Beleid

Mevrouw Jansen – Dorpshuizen en Kleine kernen Gelderland

De heer Jansen – Politie

Mevrouw Janssens – CMO STAMM

Mevrouw Landman-Sinnema – Regiebureau Plattelands Ontwikkelings Programma

Mevrouw Luijten – Het PON

Mevrouw Van Dijk – Spectrum/ Leefbaarheidsalliantie Gelderland

De heer Van Muyden – Plattelandsontwikkeling/ Blekenbrink Advies

Voorzitter: De heer Pinkster, wethouder welzijn, onderwijs en economie Gemeente Voorst

Sidekick: De heer Van Bremen, projectleider Voorst onder de Loep

Doel van de bijeenkomst

Doel van de expertmeeting is ten eerste een validatie van het analysemateriaal (het analyseschema) en ten tweede een indicatie krijgen van mogelijke bestuurlijke interventiepunten, dus van punten in de oorzakelijke analyse waar met succes iets kan worden gedaan aan het behoud van de leefbaarheid in de dorpen.

Omschrijving analyseschema

Omschrijving van het deelschema Dorpen onder druk

In de kernen van de gemeente Voorst is al enige decennia sprake van het verdwijnen van werk en voorzieningen. Dit komt onder meer door schaalvergroting van landbouw en winkels en toegenomen mobiliteit van inwoners. In de kleine kernen is sprake van een hoge mate van vergrijzing. Een relatief groot aantal mensen is ouder. Tegelijkertijd constateren de inwoners dat ook in hun dorpen mensen steeds meer op zichzelf gericht zijn en minder op elkaar. Een supermarkt in je dorp is cruciaal, niet alleen als voorziening maar ook omdat je elkaar daar op laagdrempelige wijze ontmoet.

Woningbouw: bron van discussie tussen inwoners en gemeente. In de gemeente Voorst is de woningmarkt krap, waardoor de betaalbaarheid van de woningen een probleem is. Door de jaren heen heeft (provinciale) regelgeving woningbouw begrensd. Veel woningbouw is geconcentreerd in de hoofdkern Twello. In een aantal dorpen is in recente jaren sprake van nieuwe woningbouwplannen. In een aantal andere dorpen gebeurt (nog) niets. Er zijn onvoldoende woningen voor de ouderen, zodat zij in het dorp kunnen blijven wonen. Er is geen doorstroming zodat woningen voor de jongeren beschikbaar komen. Het wegtrekken van jongeren is volgens vele inwoners de doodsteek voor het verenigingsleven en de dynamiek in het dorp.

Door de schaal van de dorpen is er vaak onvoldoende 'massa' voor activiteiten. Scholen en verenigingen zien het aantal leerlingen en leden dan ook met lede ogen afnemen. Kartrekkers in de dorpen zijn essentieel voor leven in de brouwerij. Een dorp is daarvan afhankelijk. De aan- of afwezigheid van kartrekkers verschilt per kern en verandert door de tijd heen. Dorpen met meerdere kartrekkers gaat het beter voor de wind dan dorpen waar deze (even?) minder aanwezig zijn. In deze dorpen zie je dat het stiller wordt en dat er een negatieve spiraal op de loer ligt waarbij alle reuring uit de dorpen verdwijnt. Wat daarbij niet meehelpt is dat door de bezuinigingen op de politie te weinig wijkagenten zijn en doordat mensen ook (te) goed van vertrouwen zijn is er veel kleine criminaliteit.

Omschrijving van het deelschema Vrijwilligerswerk onder druk

Door individualisering van de samenleving is er niet altijd oog voor de medemens. Vrijwilligerswerk lijkt niet iedereen even veel te interesseren.

Bovendien: Mensen hebben het druk. Veel jonge mensen hebben drukke levens en vooral mensen met een gezin hebben weinig tijd over. Omdat mensen langer moeten door werken en veel mensen die stoppen met werken nog een rijk gevuld leven hebben, is het potentieel aan beschikbare, fitte vrijwilligers ook kleiner.

Het gevolg is dat de meeste mensen liever geen structureel vrijwilligerswerk doen. De toename van eisen die gesteld worden aan vrijwilligers vanuit wet- en regelgeving maakt het niet eenvoudiger. Soms gaan organisaties zelfs met elkaar de strijd aan om de schaarse vrijwilliger. Met name bestuursfuncties zijn moeilijk in te vullen. Als gevolg hiervan is de kleine groep mensen die wel veel vrijwilligerswerk doen in toenemende mate belast. Zij voelen veel verantwoordelijkheid en zien vaak niet de ruimte om afstand te doen van hun vrijwilligerswerk.

Al met al willen veel mensen in Nederland graag iets betekenen als vrijwilliger maar is de optelsom dat veel organisaties die afhankelijk zijn van vrijwilligers in de knel kunnen komen.

Verslag expertmeeting

Oorzaken van problemen bij woningbouw

Een expert geeft aan dat geen woning en geen werk hebben pushfactoren zijn voor jongeren. Ook vergrijzing en ontgroening geven specifieke vraagstukken voor de woningbouw. Ontgroening is één van de belangrijkste aanjagers van de ontwikkelingen in kleine kernen.

Jongeren van 18–35 jaar zijn starters op de woningmarkt. Hier is onderzoek naar gedaan in Noord-Brabant. Het idee is dat als er starterswoningen zijn, jongeren dan wel blijven. Uit het onderzoek bleek dat jongeren zeker in de dorpen willen blijven wonen, maar dat dit zeker niet alleen met de beschikbaarheid van woningen te maken heeft. Jongeren vinden het belangrijker dat er veel activiteiten zijn, er moet reuring zijn. Dus het gaat niet per definitie alleen om het aanbod aan starterswoningen. Als er eenmaal niets te doen is, dan raak je jongeren kwijt.

Een andere expert vult hierop aan: WO-ers blijven weg en HBO-ers blijven en of komen terug, onder andere vanwege het verenigingsleven. Het is soms wel lastig om terug te komen, omdat deze mensen vaak niet meer staan ingeschreven en moeilijk een woning kunnen krijgen. In het schema staat het probleem van het ontbreken van betaalbare woningen, maar dit is volgens deze expert geen echte reden.

Een expert geeft aan triest te worden van het analyseschema. Volgens hem had dit schema ook 15 jaar geleden opgesteld kunnen worden. Er is veel gebeurd in de kleine kernen. Er zijn 3000 woningen bijgebouwd verdeeld over Twello en de verschillende kernen. En in de toen opgestelde structuurvisie over Terwolde was er sprake van veel meer uitbreiding. Daarna kwam de crisis en is het niet doorgegaan. Toen is het besef gekomen, willen we dat? Of willen we een rustig dorp? Er werd er gekozen voor een rustig dorp met voldoende voorzieningen. Dus als je het hebt over starterswoningen, moet er een verscheidenheid zijn en een regelmatige woningbouw, verspreid over de tijd. Je moet kleine beetjes bouwen, zodat er altijd wat aanbod is voor starters.

Er wordt door de experts aangegeven dat de gemeente en de woningbouwverenigingen moeten nadenken wat ze willen en wat daarbij het doel is. Wil je dat mensen die hier eerder hebben gewoond terugkeren of wil je mensen trekken die elders vandaan komen?

Een expert vindt dat er een onlogische volgorde in de gele bollen van het analyseschema zit. In het schema staat dat er te weinig betaalbare woningen worden gebouwd en dat er ouderen zijn die blijven zitten in hun woningen. Er wordt een verband geopperd maar die is er volgens de expert niet. Ouderen hebben namelijk vaak grotere woningen; geld is daar meestal geen issue.

Het gaat dus niet om de behoefte aan betaalbare woningen, maar om passende woningen. De woningvoorraad op het platteland is eenzijdig. Vaak worden ook de verkeerde woningen gebouwd door ontwikkelaars: woningen voor gezinnen. Er moet volgens de experts juist

gebouwd worden voor kleine huishoudens (de starters en ouderen). Volgens de experts is een passend aanbod een aanbod met veel variatie.

Het schema klopt wel, maar er moet goed naar gekeken worden hoe het wordt toegepast. De oorzaken die er zijn vergen geen eenduidige oplossing. De regio heeft veel subtiele kansen, maar dit valt een beetje weg door de grote bulk aan informatie.

In het deelschema staat een geel bolletje waarin staat dat er een negatieve spiraal op de loer ligt waarbij de reuring uit het dorp verdwijnt. Het idee leeft bij inwoners dat zodra een school verdwijnt, dat de leefbaarheid ook afneemt. Een expert verwijst naar een onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen waaruit het volgende blijkt wanneer een (basis)school verdwijnt: In het begin is er emotie, is er woede over het verdwijnen van de school. Maar na een paar jaar komen er weer gezinnen met jonge kinderen in het dorp wonen en die weten niet beter dan dat ze hun kinderen naar een ander dorp naar school moeten brengen. Vaak komt er iets anders voor in de plaats. Die gezinnen kiezen om andere redenen voor dat dorp. Er ontstaat een nieuw evenwicht. Na een aantal jaren herstelt zich het dorp dus.

Het is belangrijk dat we mensen tijdig meenemen in de ontwikkelingen. We zien de ontwikkelingen aankomen, het is onvermijdelijk. Neem de samenleving daarin mee.

Aangegeven wordt dat er ook andere keuzefactoren voor mensen zijn: Men wil leven op het platteland, men zoekt een leuk dorp of juist de rust. Een expert geeft aan dat het niet per definitie zo is dat de dorpen leger worden. Het hangt er vanaf welke benadering je kiest. Een organisch of maakbaar systeem. De natuur herstelt vanuit zichzelf. Als er iets verdwijnt komt er iets voor terug. Wat kies je, wat vind je belangrijk? Behouden of vernieuwen?

Verdwijnen van werk en voorzieningen

Er is sprake van een clustering in Twello sinds de jaren '70. Er zijn onvermijdelijke demografische en economische ontwikkelingen die van invloed zijn. Het winkelbestand neemt niet direct af door het wegtrekken van mensen, maar door internet en andere vraag (bijvoorbeeld naar grote supermarkten).

Door een expert wordt aangegeven dat de stelling dat schaalvergroting in de landbouw leidt tot minder voorzieningen niet klopt. De werkgelegenheid in de landbouw was vroeger veel meer lokaal. Daar is andere werkgelegenheid voor in de plaats gekomen. De werkgelegenheid in de afgelopen 10 jaar is volgens een expert dan ook niet teruggelopen. Een voorbeeld van andere vormen van werkgelegenheid zijn zzp'ers. Deze maken vaak gebruik van internet. Een goede glasvezelverbinding is hierbij wel een essentiële voorwaarde.

Een andere expert vult aan dat de vroegere bedrijvigheid op de erven verdwenen is omdat deze erven nu een woonfuncties hebben gekregen. Hierin mist de omslag van landbouw naar toerisme gemist. De expert kent twee campings, waaronder een natuurcamping van topkwaliteit. Echter we beseffen ons in deze gemeente niet welke kwaliteit we hebben. Campings vragen veel te weinig geld. Het potentieel van het toerisme wordt niet benut.

Afwezigheid van de politie

Aan de experts wordt gevraagd of de aanname klopt dat de afwezigheid van de politie leidt tot meer kleine criminaliteit. Hierbij geeft een expert aan dat er volgens landelijke cijfers minder aangiften zijn, terwijl de criminaliteit wel toeneemt. Dit komt door een lage aangiftebereidheid. Onder water speelt veel meer dan het topje van de ijsberg dat we in de cijfers terug zien. De politie is drukker met randzaken en is daardoor minder zichtbaar in de wijk. Daarnaast was er vroeger een team in Twello, maar zit het team nu in Zutphen. Dat betekent per dag 2 uur aan extra reistijd waardoor er veel minder tijd beschikbaar is om op straat en zichtbaar te zijn. Door de centralisatie is er minder signalering door de wijkagent. Door de grotere afstand worden meer problemen achter de deur gehouden.

Vrijwilligers onder druk

In het analyseschema staat dat de betrokkenheid van de mensen afneemt. Een expert geeft aan dat mensen meer op zichzelf zijn gericht, maar niet per definitie minder betrokken. De verbondenheid op straatniveau en buurtniveau neemt de laatste jaren juist toe, doordat de wereld verandert en steeds groter wordt.

Een expert herkent dat er veel druk is op het traditionele vrijwilligerschap. Vrijwilligers kunnen niet meer het gehele jaar door en hebben geen zin meer in vaste structuren. Vrijwilligerswerk is ouderwets en kan beter worden omschreven als 'inzet'. Maatschappelijk betrokken en relevantie zijn de nieuwe woorden. Bij vrijwilligerswerk is er een scheiding tussen twee werelden: die van de traditionele vrijwilliger en die van de jongeren. Bij de traditionele vrijwilligers is sprake van een tekort, vooral voor verantwoordelijke, structurele werkzaamheden. De jongeren die wel van alles organiseren noemen zich helemaal geen vrijwilligers.

Je hebt in een dorp en wijk mensen nodig die regie nemen. Interessant is om te kijken naar burgerschapsstijlen van Motivaction. Hoe ziet zo'n dorp er uit, wat voor mensen wonen er?

Negatieve spiraal?

De negatieve spiraal qua ontwikkeling in de dorpen wordt door 2 experts onderkend. De anderen ervaren de ontwikkelingen niet per se als negatief, mits we tijdig onderkennen en inspelen op de onmiskenbare ontwikkelingen.

Interventies bij woningbouw

Er moet goed worden nagedacht waarom er bepaalde interventies worden gedaan, aldus een expert. Kijk of de interventies zijn ten behoeve van behoud of juist vernieuwing?

Een andere expert geeft hierbij aan dat er meer variatie in het type woningen moet worden gebracht. Voeg toe wat er nog niet is. Wat wil de woonconsument?

De veranderende vraag van de consument/overheid (bijvoorbeeld duurzame woningen) is hierbij een kans. Ook wordt er aangegeven dat de huidige markt geen groeimarkt meer is, maar een verdringingsmarkt (tussen kernen en ten opzichte van andere gemeentes). Toch blijft er nog wel behoefte aan extra woningen, omdat er meer kleine huishoudens komen.

Met deze veranderende vraag moet in de bouwplannen rekening worden gehouden.

Een interventie zou kunnen zijn om een soort coöperatie te creëren om leegstaande agrarische gebouwen opnieuw te exploiteren. Geef hierbij ruimte aan functiemobiliteit en faciliteer de financiering. In één pand mag je met meerdere huishoudens wonen, dat is nu al het geval in Voorst. Mensen weten dat niet. Ook geven hierdoor banken bijvoorbeeld geen hypotheek af. Een tip is om met IJsseldal Wonen in gesprek te gaan om de leegstaande grote panden weer vol te krijgen. Een andere expert vindt dat de overheid hier zich niet mee moet bemoeien, maar dat het de woningcorporatie wel kan stimuleren.

Een expert hecht aan een overheid die helder is en die kan handelen in de geest van de regels. Er moet ruimte worden gegeven aan de burger. *De bedoeling* van Wouter Hart, daar gaat het om!

Interventies bij verdwijning van werk en voorzieningen

Basisvoorzieningen (zoals breedband internet) zijn een belangrijke voorwaarde zodat mensen in een dorp blijven wonen. Met deze IT-voorzieningen kun je je ook profileren naar bedrijven en inwoners. Ook moet er geen beperkende regelgeving zijn om een bedrijf aan huis te starten en moeten bedrijfsactiviteiten in combinatie met wonen worden gestimuleerd, aldus de experts.

Ook wordt aangegeven dat niet alleen verenigingen en stichtingen in aanmerking moeten komen voor subsidies. Daarin kun je als gemeente veel flexibeler maatschappelijke initiatieven ondersteunen.

Een expert geeft aan dat mensen zelf de dingen moeten oppakken. Daarna kan de gemeente dit ondersteunen. De gemeente moet dan de omslag maken van: 'Wij zorgen voor u' naar 'Wij helpen u het zelf te doen'. Een voorwaarde moet zijn dat er wel regels zijn, maar dat er niet overal gelijk leges voor moet worden betaald. Een voorbeeld is de Gemeente Aa en Hunze. Zij hebben de legekosten voor vergunningen afgeschaft.

Hoe intervenueer je in de cultuur?

De gemeente moet zich anders profileren. Ze profileert zich nu als agrarische gemeente, maar dat is ze niet. Er zijn namelijk twee keer zoveel mensen werkzaam in het toerisme dan in de landbouw. Volgens een expert is het verstandig om je meer op toerisme te richten en te zorgen voor een sterk aanbod. Werk als gemeente aan je imago en zorg voor marketingacties om je faciliteiten en bedrijven te promoten.

Een aanvulling van een andere expert hierop is dat je in de schijnwerpers moet zetten waar je als gemeente goed in bent. Zo kun je ondernemersspotjes opzetten en laten zien wat er allemaal mogelijk is. Zo kun je bijvoorbeeld ook op gemeentelijk niveau een ondernemersloket organiseren met bijvoorbeeld informatie over alle mogelijkheden van subsidies.

Interventies op de politie

Een expert vertelt dat de politie behoefte heeft aan bureaus, en niet aan steunpunten. Het draait om capaciteit en een fysieke plek. Doordat de bureaus verdwijnen is er minder zichtbaarheid van de agenten op straat. Ook is de regio veel te groot. Dit moet ook veranderen. Nu is de regio van Harderwijk tot Winterswijk.

Buitengewone ambtenaren en buurt whatsapp-groepen zijn waardevol, maar vervangen niet de politie per se. De politie heeft een specifieke rol en gezag.

Interventies Vrijwilligerswerk onder druk

Volgens een expert is het wegnemen van belemmeringen een interventie om meer vrijwilligers te krijgen. Mensen die geen werk hebben, mogen geen vrijwilligerswerk doen. Of moeten aan allerlei eisen voldoen. Belangrijkste is het voeden van de intrinsieke motivatie van de vrijwilliger. Het moet leuk en positief zijn. Er moet een omslag worden gemaakt van traditioneel vrijwilligerswerk naar modern vrijwilligerschap.

Tot slot

Een expert geef als laatste aan wat punten te missen in het analyseschema:

- Arbeidsmigranten
- De energietransitie, naar duurzaamheid
- Leegstand van panden, scholen, verzorgingshuizen creëert verpaupering en verloedering
- Gebruik social media. Sociale groepen kunnen snel mobiliseren.